فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۹(۴(پیاپی ۳۶))، ۱۸۳-۱۶۱
www.iueam.ir
نمایه در ISC، EconLit، Econbiz، EBZ، GateWay-Bayern، SID، Google Scholar، Noormags، Magiran، Ensani، RICeST، Civilica
شاپا: ۲۳۴۵-۲۸۷۰

فصلنامه علمی
اقتصاد و مدیریت شهری

طراحی مدل درآمد پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری (الگوی مبتنی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد)

محمد آقازاده دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
علیرضا استعلاجی* استاد گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
محمد میره‌ای استادیار گروه مدیریت دولتی و امور عمومی، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران
علی توکلان استادیار گروه جغرافیا، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

نوع مقاله: پژوهشی
دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۵ **پذیرش:** ۱۴۰۰/۰۱/۱۶

چکیده: امروزه، بالاترین آمار درآمدهای پایدار و ناپایدار شهرداری‌های کشور به‌ترتیب حدود ۳۰ و ۷۰ درصد می‌باشد؛ ازاین‌رو در ایران، دغدغه دستیابی به درآمدهای پایدار برای حکمرانی‌های محلی به‌خصوص شهرداری‌ها اهمیت به‌سزایی دارد. در عصر کنونی صنعت گردشگری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای توسعه همه‌جانبه در شهرداری‌های دنیا برای پایدارسازی اقتصادی مطرح می‌شود. شهرداری قم نیز با توجه به وضعیت فعلی ناپایداری درآمدی، نیازمند ایجاد درآمد پایدار نوین متکی بر گردشگری می‌باشد. بنابراین هدف اصلی این پژوهش، ارائه الگوی جامع درآمد پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری می‌باشد. تحقیق حاضر، به‌صورت کیفی و به شیوه نظریه‌پردازی داده‌بنیاد استراوس و کوربین تهیه شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۵نفر از خبرگان در حوزه شهرداری و گردشگری و نمونه‌گیری نیز به روش گلوله‌برفی قضاوتی و هدفمند، به‌صورت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته عمیق در قالب طراحی پروتکل با استفاده از مدل Star می‌باشد که در بازه زمانی اول آذرماه ۱۳۹۸تا ۱۵ فروردین ۱۳۹۹ انجام شده است. تحلیل داده‌ها به شیوه کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی با استفاده از نرم‌افزار Maxqda انجام شد. ۴۸۹ کد اولیه، ۹۰ کد نهایی (مفاهیم) و ۴۸ مقوله براساس مدل پارادایمی؛ شرایط علّی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، پدیده اصلی، راهبردها و پیامدها به‌دست آمد که نتیجه آن، طراحی مدل درآمدزایی پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری می‌باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری، اقتصاد شهری، درآمدهای پایدار، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، شهرداری قم
طبقه‌بندی JEL : R51, Q01, Z31

* نویسنده مسئول: al_estelaji@yahoo.com

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

۱- مقدمه

در کشورهای درحال‌توسعه که دارای سیستم اقتصادی ناکارآمد، نظام‌های مالیاتی ضعیف و فاقد مکانیزم‌های مشارکت شهروندان در تأمین هزینه‌های شهرها هستند، سیستم تأمین درآمد شهرداری‌ها عمدتاً به سمت منابع درآمدی ناپایدار و ناسالم کشیده می‌شود (مظفری و همکاران، ۱۳۹۵). امروزه، حدود ۷۰ درصد مردم کشور، ساکن شهرها هستند و شهرداری‌ها به این تعداد جمعیت، روزانه بالغ بر ۳۰۰ نوع خدمت متمایز ارائه می‌دهند که در حال حاضر، بزرگ‌ترین معضل پیش‌روی شهرداری‌ها به‌عنوان سازمان‌های خدمات‌رسان، مسئله مالی آنها می‌باشد (حاجی‌لو و همکاران، ۱۳۹۶). بخش عمده‌ای از درآمدهای شهرداری‌های کشور، با مفاهیم پایداری و مطلوب بودن هم‌خوان نیستند و عمدتاً از منابع ناپایدار کسب می‌شوند درحالی‌که منابع پایدار همچون عوارض نوسازی، مالیات بر زمین و مستغلات و درآمدهای حاصل از فروش خدمات به طور نسبی مغفول مانده‌اند (شرزه‌ای و ماجد، ۱۳۹۰). فقدان نگرش جامع به منابع درآمدی شهرداری‌ها در قالب نظام کلان اقتصادی کشور، تغییرات و مداخلات موردی، اجرای سیاست خوداتکایی و خودکفایی شهرداری‌ها، بخش درآمدی شهرداری‌ها را در وضعیت ناپایداری قرار داده است؛ به‌نحوی‌که ادامه این وضعیت آثار و تبعات نامطلوب و هزینه‌های اجتماعی، فرهنگی و زیرساختی را برای شهر و مدیریت شهری به دنبال خواهد داشت؛ لذا یکی از راهکارهای دستیابی به درآمد پایدار شهری، توجه به توسعه گردشگری شهری از سوی شهرداری‌هاست و توسعه فعالیت‌های گردشگری و روان کردن جریان چرخه اقتصادی از طرفی بسترسازی فعالیت‌های گردشگری و گذران اوقات فراغت مناسب می‌باشد. بنابراین توسعه گردشگری، علاوه بر توسعه تعاملات اجتماعی- فرهنگی، تأثیر قابل‌توجهی بر رونق و چرخه اقتصاد شهر و ارتقای کیفیت و سرزندگی شهری دارد (شماعی و یوسفی بابادی، ۱۳۹۷). بسیاری از شهرهای دنیا تجربیات مثبتی از گردشگری شهری داشته‌اند. چین و ترکیه نمونه‌هایی هستند که از این ابزار در راستای درآمدزایی و رشد اقتصاد شهری بهره زیادی برده‌اند (Uysal, 2015). شهروندان و جوامعی که درگیر بحران اقتصادی هستند، نگاه مثبتی به گردشگری به عنوان یک عامل نجات‌دهنده اقتصادی دارند (Stylidis & Terzidou, 2014).

شهرداری قم به‌مثابه دیگر کلان‌شهرهای کشور به درآمدهای ناپایداری نظیر فروش تراکم و صدور پروانه ساخت‌وساز وابسته است و بخش عمده‌ای از منابع درآمدی شهرداری قم از عوارض ساختمانی ناشی می‌شود. همین وابستگی سبب گسترش بی‌رویه شهر و پدیده پراکنده‌رویی یا خودنمایی برج‌های بلندمرتبه‌ای می‌شود که از فروش تراکم اضافی نشأت گرفته است. طی سال‌های اخیر با رکود ساخت‌وساز بسیاری از شهرداری‌ها به‌خصوص شهرداری قم با مشکل کاهش شدید درآمدی مواجه شده است. در حوزه تأمین مالی، شهرداری قم با مشکلات دیگری؛ نظیر عدم‌تحقق سهم شهرداری‌ها از عوارض سوخت و مالیات بر ارزش‌افزوده از سوی دولت و فقدان مدیریت واحد یا یکپارچه مواجه بوده است. بنابراین، طی سال‌های ۹۲-۱۳۸۶ نسبت کل هزینه‌های شهرداری قم به درآمدها، همواره کمتر از یک درصد بوده و میانگین این نسبت‌ها طی این سال‌ها ۸۴ درصد بوده و درآمدها همواره بیشتر از هزینه‌ها بوده است. از طرفی با توجه به دسته‌بندی منابع درآمدی پایدار و ناپایدار در شهرداری قم طی سال ۹۲-۱۳۹۱ مجموع درآمدهای پایدار و ناپایدار به‌ترتیب در حدود ۲۰ و ۸۰ درصد بوده و بیانگر این است که درآمدهای شهرداری قم طی سالیان اخیر به شدت ناپایدار بوده است. عمده‌ترین منبع درآمدی شهرداری قم یعنی درآمدهای حاصل از فروش اموال، در حدود ۳۷ درصد از کل درآمدها را شامل می‌شود. این منبع درآمدی که در واقع جزو منابع ملی و ثروت شهروندان محسوب می‌شود می‌تواند با اجاره‌داری یا اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

به درآمدهای پایدار برای شهرداری تبدیل شود (حاجی‌لو و همکاران، ۱۳۹۸). از سوی دیگر، طی سال‌های ۹۷-۱۳۹۵ بیشترین درآمد و وصولی شهرداری قم مربوط به اوراق خزانه در ازای مطالبات از ادارات با ۲۷/۶۸درصد، فروش اموال غیرمنقول با ۲۷/۵۸ درصد و عوارض بر پروانه‌های ساختمانی با ۱۰/۷۸ درصد را شامل می‌شده است (شهرداری قم، اداره تشخیص و وصول درآمدهای شهرداری، ۱۳۹۸). لذا بررسی‌های موجود نشان‌دهنده ناپایدار بودن درآمد شهرداری قم از کدهای وصولی در سال‌های مختلف می‌باشد. با توجه به این موارد، ضروری است شهرداری نسبت به بررسی و جایگزینی منابع درآمدی خود و شناسایی عوامل مربوط به درآمدهای پایدار اقدام کند.

به‌طور کلی دو محور زیر ضرورت و اهمیت پژوهش حاضر و نوآوری در این زمینه را نشان می‌دهد:

لزوم تأمین مالی پایدار برای پروژه‌های شهری: هزینه شهرداری‌ها از چند بخش عمده تشکیل می‌شود که اجرای پروژه‌های شهری از اساسی‌ترین وظایف و از جمله رئوس هزینه‌ها در شهرداری‌هاست و تأمین منابع مالی این پروژه‌ها، یکی از موضوعات حساس و مؤثر در اجرای طرح‌های شهری است (طباطبائی‌نژاد و طباطبائی‌نژاد، ۱۳۹۰).

نبود مدل جامع برای نظام درآمدی شهرداری قم با تأکید بر منابع گردشگری: براساس پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه نظام درآمدی و تأمین مالی شهرداری‌ها، تنها به بخشی از پتانسیل‌های درآمدزایی شهرداری‌های کشور همانند عوارض، مالیات و ... پرداخته‌اند. طبق بررسی‌های انجام شده به‌دنبال چنین وضعیت درآمدی، در شهرداری قم نیز اقدامات پژوهشی کمتری صورت گرفته است و بررسی‌ها نیز مدل جامع و منطبق با شرایط و وضعیت شهر قم را ارائه ننموده و در حد معدود، به‌صورت کمی و توصیفی به این مسئله پرداخته‌اند و لذا انجام پژوهش بنیادی و منطبق با فرهنگ بومی، کمتر صورت گرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف طراحی مدل پارادایمی درآمدزایی پایدار شهرداری قم با رویکرد گردشگری با استفاده از راهبرد تئوری داده‌بنیاد صورت گرفته است که می‌تواند یک رویکرد جامع و یکپارچه را با استفاده از روش تحقیق کیفی ارائه دهد.

۲- پیشینه تحقیق

الف) پژوهش‌های خارجی

ابوبکر[1] و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه گردشگری در اقتصاد قزاقستان»، به بررسی تأثیرات حوزه گردشگری بر اقتصاد قزاقستان پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن هستند که گردشگری به دلیل منافع اقتصادی به شدت موردتوجه می‌باشد. درصورتی جوامع از این منافع بهره‌مند خواهند شد که زیرساخت‌های لازم از جمله مدیریت مقصد، نیروی کار تحصیلکرده، بازاریابی مؤثر و تسهیل امور مربوط به ویزا برای گردشگران بین‌المللی را فراهم کنند.

امیر[2] و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «پایدار اقتصاد جوامع محلی از طریق گردشگری»، به ارزیابی تأثیرات مستقیم گردشگری بر اقتصاد مردم شهر مالکا[3] در کشور مالزی پرداختند. در این مطالعه، الگوی مخارج گردشگران داخلی و خارجی در پنج بخش اقامت، غذا و نوشیدنی، سرگرمی، خرید و حمل‌ونقل که منجر به ایجاد منافع برای جامعه می‌شود مورد بحث قرار گرفته است. نتایج نشان دادند ارتباط بین اقتصاد جوامع محلی و فعالیت گردشگری وجود دارد؛ در نتیجه افزایش هزینه‌های گردشگران می‌تواند شهر مالکا را به یک شهر سودآور و پایدار در مالزی تبدیل کند.

در پژوهشی با عنوان «گردشگری شهری در استانبول: بازآفرینی شهری، رویدادهای بزرگ و بازاریابی و برندسازی شهری» به سنجش تأثیرات بازآفرینی شهری، رویدادهای ویژه و برند بر شهر استانبول طی

1- Abubakirova
2- Amir
3- Melaka

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ پرداخته شده است. یافته‌های این پژوهش به همسبتگی گردشگری شهری و توسعه پایدار شهری تأکید داشته است (Uysal, 2015).

در پژوهشی با عنوان «گزارش فرهنگی شهرهای جهان» نتایج نشان دادند که بیشتر شهرهای اروپای در زمینه گردشگری فرهنگی، سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری مطلوبی را در راستای جذب و ایجاد درآمدزایی داشته‌اند و هر ساله گردشگران زیادی به شهرهای مختلف اروپای سفر می‌کنند و درآمد زیادی عاید اقتصاد شهر و شهرداری‌ها می‌شود (Mayor & BOP Consulting Editorial Team OF London, 2018).

در مطالعه‌ای به جایگاه توجه برلین به صنعت گردشگری پرداخته شده است. یافته‌های این گزارش نشان می‌دهد که گردشگری از اولویت‌های اصلی توجه شهرداری برلین می‌باشد (UNWTO/WTCF, 2018).

در پژوهشی با عنوان «چشم‌انداز گردشگری شهر لندن» یافته‌ها نشان دادند در سال ۲۰۱۷ حدود ۳۹.۲ میلیون گردشگر وارد انگلیس شده‌اند (افزایش ۴ درصد نسبت به سال قبل) که ۵۱ درصد از آنها از لندن بازدید داشته‌اند که محبوبترین مقصد گردشگران در سال ۲۰۱۷ با ورود ۱۹.۸ میلیون گردشگر بین‌المللی محسوب گردید و این شهر در سال ۲۰۱۷ بالغ بر ۱۶.۲میلیارد پوند درآمد از گردشگری داشته است. بنابراین چنین آماری، گویای تأثیر سهم عمده گردشگری در توسعه و رونق اقتصاد شهر و شهرداری لندن می‌باشد که یکی از سیاست‌گذاری‌های شهرداری لندن توجه به گردشگری در این شهر می‌باشد (Mayor of London, 2017).

ب) پژوهش‌های داخلی

راشدی و همکاران (۱۳۹۹) مقاله‌ای با عنوان «ابعاد اقتصادی گردشگری و درآمد پایدار شهرداری‌ها (مطالعه موردی: شهرداری تهران)» انجام دادند. نتایج نشان دادند مدیریت شهری تهران با برنامه‌ریزی صحیح و کشف فرصت‌های پنهان بخش گردشگری می‌تواند درآمدهای پایدار خود را افزایش دهد و منابع درآمدی نوینی برای شهرداری تهران فراهم کند. همچنین یافته‌های تحقیق نشان دادند درآمدهای حاصل از گردشگری منجر به افزایش درآمدهای مالیاتی می‌شود. از سوی دیگر، دومین منبع درآمدی پایدار شهرداری تهران درآمد حاصل از دریافت بهای خدمات ارائه‌شده (خدمات حمل‌ونقل، حق پارک، ورودیه به مراکز تفریحی و سرگرمی و ...) است. با افزایش تعداد گردشگران، علاوه‌بر شهروندان شهر تهران، دریافت هزینه بابت استفاده از این خدمات چند برابر خواهد شد. اقتصاد گردشگری یک فعالیت پویا و چندوجهی است که نه تنها مولد درآمد است، بلکه به دلیل ضریب تکاثری درآمدی و اشتغال گردشگری منجر به توسعه سایر بخش‌ها در اشتغال و درآمد نیز خواهد شد.

آقازاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارائه مدلی از درآمدزایی پایدار شهرداری‌ها مبتنی بر گردشگری پرداختند. روش تحقیق با استفاده از رویکرد تفسیری و روش نظام‌مند فراترکیب بوده و جامعه آماری براساس یافته‌های مطالعات کیفی سایر محققان در حیطه درآمد پایدار شهرداری‌ها مبتنی بر گردشگری در بازه زمانی سال ۱۳۷۰-۱۳۹۸ است. روش نمونه‌گیری به‌صورت سیستماتیک، ۲۶ مقاله را از بین ۳۱۵ مقاله بر اساس عنوان، چکیده، تحلیل محتوای مقاله‌ها با ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با قابلیت نوآوری مبتنی بر درآمد پایدار شهرداری‌ها از صنعت گردشگری انتخاب کرده است و داده‌ها براساس استراتژی تحلیل محتوا با استفاده از نرم‌افزار Maxqda کدگذاری و براساس شاخص دو کدگذار جهت ارزیابی پایایی و کنترل کیفی یافته‌ها با ۹۲ درصد توافق عالی بین دو ارزیاب منتج گردید. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که از ۱۳۱ کد اولیه، ۱۵ کد دارای مفاهیم و با ۶ مقوله اصلی و تأثیرگذار به عنوان منابع بالقوه در ایجاد درآمد پایدار شهرداری‌ها مبتنی بر گردشگری همچون برگزاری جشنواره‌ها، مراسم ویژه و ایجاد ارتباطات، برنامه‌ریزی اوقات فراغت، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل شهری، استفاده از ظرفیت

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

پنهان جاذبه گردشگری شهری، احداث فضاها و محیط‌های گردشگری، تقویت نقش‌های چندگانه گردشگری می‌توانند به عنوان راهبرد در نظر گرفته شوند.

یعقوب‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) مطالعه‌ای با هدف بررسی نقش و اهمیت گردشگری شهری در درآمدزایی پایدار برای شهرداری‌ها پرداختند. روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که یکی از پایدارترین منابع درآمدی برای شهرداری‌ها، سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری شهری است. گردشگری شهری علاوه‌بر تأمین اهداف اجتماعی منابع مناسبی را در ارتقای مالی شهرداری‌ها ایجاد خواهد کرد. با توجه به اینکه یکی از محورهای گردشگری شهری بافت‌های تاریخی و قدیمی شهر هستند این نوع گردشگری می‌تواند با جذب گردشگر هزینه نوسازی و احیای بافت‌های تاریخی را با ایجاد فعالیت‌های تجاری در محور توریستی یا تغییر کاربری بافت‌های کناری بناهای باارزش تأمین کند.

فیض‌الهی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای به بررسی نقش گردشگری شهری در تأمین درآمد پایدار شهرداری‌های شهر اصفهان پرداختند. نتایج نشان داد عمده منابع شهرداری اصفهان به صورت ناپایدار بوده است و یافته‌ها گویای تأثیر گردشگری پایدار شهری بر افزایش درآمد و ایجاد منابع پایدار برای شهرداری اصفهان می‌باشد.

رضوانی و همکاران (۱۳۹۲) مطالعه‌ای با عنوان «نقش رویدادهای فرهنگی در اقتصاد گردشگری شهری با تأکید بر مدل LQ (موردمطالعاتی: نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران)» انجام دادند. روش تحقیق این پژوهش، توصیفی- تحلیلی می‌باشد و داده‌های مورد نیاز آن از طریق پرسش‌نامه و به‌صورت میدانی جمع‌آوری و با استفاده از مدل ضریب تکاثری تجزیه و تحلیل شدند. نتایج تحقیق نشان دادند که نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران فرصت مناسب گردشگری شهری را ایجاد کرده و تأثیرات زیادی از قبیل اشتغال، درآمد، ارزش‌آوری، سرمایه‌گذاری و فعال کردن، سرمایه‌گذاری و پویایی جریان‌های مولد اقتصادی و تقویت فرهنگ داشته است.

۳- مبانی نظری

نگرش جدید مدیریت شهر در جهان، تنها در پی یافتن بسترهای که بتوان درآمد مورد نیاز را به‌دست آورد نیست، بلکه پایدار بودن منابع درآمد یا مطلوب بودن آن در اولویت قرار دارند (عباسی کشکولی و باقری کشکولی، ۱۳۹۲). به طور کلی منابع مالی شهرداری‌های جهان را می‌توان در چند گروه مالیات‌های محلی، بهای خدمات و عوارض، نقل و انتقال‌ها و کمک‌های دولتی و استقراض از بانک‌ها و دولت دسته‌بندی کرد (سیف و همکاران، ۱۳۹۳). کسب درآمد در شهرداری‌ها از اموری است که تأثیر عمده‌ای در ارائه بهبود امکانات شهرداری و خدمات شهری مطلوب به شهروندان دارد. اگر شهرداری نتواند درآمد کافی به دست آورد، نخواهد توانست تأسیسات ضروری در شهر را ایجاد و اداره کند (قنبری و همکاران، ۱۳۹۰)؛ لذا شهرداری‌ها برای مدیریت شهر و ایجاد خدمات اجتماعی باید همیشه به‌دنبال ایجاد درآمد پایدار باشد. ازاین‌رو درآمدهای پایدار شامل آن دسته اقلام درآمدی می‌باشند که کسب آنها شرایط کیفی و زیستی شهر را دچار نقصان یا تخریب ننماید و به عبارتی، مطلوب بودن و سالم بودن درآمد حائزاهمیت است (شرزه‌ای، ۱۳۸۷). بر مبنای تعریف هبیتات[1] سازمان ملل، درآمد پایدار عبارت است از: حداکثر درآمد قابل دسترس در یک دوره زمانی، با تضمین ایجاد همان سطح درآمد در دوره آینده در موقعیتی که نظام اقتصادی با محدودیت‌های منابع، نیروی کار، سرمایه‌های تولیدی و سرمایه‌های طبیعی مواجه است (یعقوب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴). براساس مصوبه طرح درآمدهای پایدار و سایر منابع مالی شهرداری، ویژگی‌های درآمد پایدار عبارتند از: تداوم‌پذیری، مطلوبیت، انعطاف‌پذیری، مشارکت‌پذیری و محله‌پذیری (مظفری و همکاران، ۱۳۹۵).

1- UN-HABITAT

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

یکی از مهم‌ترین اقدامات عملی برای پایدارسازی درآمدهای شهرداری‌ها به ویژه در کلان‌شهرها، استفاده از پتانسیل‌ها و توان‌های اقتصادی گردشگری می‌باشد. گردشگری، یکی از ارکان اصلی و محرک اقتصادی بسیاری از شهرهاست که نقش مهمی در اشتغال، درآمد و حفاظت زیرساخت‌ها و خدمات عمومی شهری برعهده دارد. با توجه به تکالیف قانونی شهرداری‌ها در برنامه پنجم و ششم توسعه در ایجاد نظام درآمدی پایدار، استفاده از ظرفیت‌های گردشگری می‌تواند نقش به‌سزایی در تأمین درآمد برای شهرداری‌ها داشته باشد. شهرداری‌ها با توجه به نقش اساسی خود در توسعه گردشگری می‌توانند با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و سرمایه‌گذاری در ارائه خدمات گردشگری، درآمدی پایدار را برای شهرهایشان ایجاد کنند. گردشگری شهری می‌تواند تصویر و برند ثابتی برای شهر طرح‌ریزی و اجرا کند که موجب بهره‌وری تمام خدمات و فعالیت‌های ارائه شده توسط شهرها می‌شود. در نتیجه برای ساکنان و شهرها ایجاد ارزش کرده و درآمد قابل‌توجهی فراهم می‌نماید (عبیدی‌زادگان و حاجی‌لو، ۱۳۹۵). شهرداری‌ها با توجه به اثرگذاری فراوانی که توسعه گردشگری در روند کاری آنها دارد، در قبال این توسعه، دو وظیفه مهم بر عهده دارند؛ اول، مداخله و مشارکت این سازمان‌ها در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری و دوم، سرمایه‌گذاری مستقیم شهرداری‌ها در ارائه خدمات گردشگری. انجام این مسئولیت‌ها، علاوه‌بر تأمین اهداف اجتماعی، منبع مناسبی در ارتقای مالی شهرداری‌ها و ایجاد منابع پایدار می‌باشد (مظفری و همکاران، ۱۳۹۵). گردشگری پایدار به طور مسلم علاوه بر سرزندگی شهری، نقش مؤثری در درآمدهای پایدار شهرداری دارد، با افزایش نیاز شهروندان به خدمات عمومی در شهرها از یک طرف و محدودیت‌های مالی شهرداری‌ها از سوی دیگر، این مسئله روزبه‌روز بیشتر حس می‌شود (Khmel & Zhao, 2016). با این وجود شکل ۱، عوامل تأثیرگذار بر اقتصاد گردشگری شهری و ایجاد درآمد پایدار شهری و شهرداری‌ها را نشان می‌دهد که در ایجاد منابع درآمدی پایدار شهرداری‌ها با تأکید بر گردشگری با انجام اقدامات مناسب مؤثر می‌باشد.

شکل ۱- عوامل تأثیرگذار بر اقتصاد گردشگری شهری و ایجاد درآمد پایدار

منبع: (تیموری و همکاران، ۱۳۹۸؛ مجنونی توتاخانه و سلیمانی، ۱۳۹۷)

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

۴- روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، بنیادی- کاربردی و با جهت‌گیری اکتشافی، کیفی به شمار می‌رود. راهبرد مورد استفاده، نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین است. انتخاب این روش به سه دلیل می‌باشد: اول، مدلی در زمینه درآمد پایدار شهرداری از گردشگری که شرایط بومی شهر قم را به صورت جامعه در نظر گرفته باشد، وجود ندارد. دوم، روش نظریه برخاسته از داده‌ها در راستای مدل‌سازی و نظریه‌پردازی در حوزه مفاهیم و رویدادهای نوظهور، کارا است. سوم، توجه به زمینه و پدیده مورد پژوهش و همچنین داشتن مراحل ساختار نظام‌مند، از دیگر دلایل انتخاب روش داده‌بنیاد است. جدول ۱ مشخصات کلی روش‌شناسی پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

جدول ۱- روش پژوهش

فلسفه	نوع پژوهش			راهبرد پژوهش	بازده زمانی	روش گردآوری اطلاعات	جامعه آماری	روش نمونه‌گیری	حجم و نوع نمونه
	هدف	نتیجه	رویکرد						
فلسفه نماین	بنیادی- کاربردی	اکتشافی	کیفی	نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین (نظام‌مند و سیستماتیک)	از اول آذر ۱۳۹۸ تا ۱۵ فروردین ۱۳۹۹	مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق، کتابخانه‌ای	خبرگان و متخصصین حوزه گردشگری و شهرداری و افراد مطلع	نمونه‌گیری نظری تا رسیدن به نقطه اشباع	۱۵نفر به‌صورت هدفمند، قضاوتی و گلوله برفی

نکته قابل اهمیت در مصاحبه بر این است که یکی از موضوعاتی که در انتخاب مصاحبه‌شوندگان مؤثر بوده است، لزوم در نظر گرفتن دیدگاه‌های مختلف و متنوع افراد با توجه به جایگاه شغلی و تجربه فرد برای شناسایی زوایای پنهان مسئله بوده است.

تئوری داده‌بنیاد یک روش‌شناسی استقرایی و اکتشافی است که اقدام به تئوری و گزاره نموده و آنها را به شکل نظام‌مند و بر اساس داده‌های واقعی یک موضوع تدوین نماید که قبلاً در مورد آن موضوع تحقیقاتی جامعی صورت نگرفته و دانش محدودی وجود داشت (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). استراوس و کوربین برای پیاده‌سازی این روش کیفی، سه فن کدگذاری پیشنهاد داده‌اند که عبارتند از: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی. در پژوهش حاضر، از هر سه روش کدگذاری استفاده شده است. برای انجام نظریه داده‌بنیاد، سه رهیافت وجود دارد که عبارتند از: رهیافت نظام‌مند یا سیستماتیک[1] که به‌نام اثر استراوس و کوربین (۱۹۹۸) شناخته می‌شود، رهیافت پیدایشی یا ظهوری[2] که مربوط به گلاسر[3] (۱۹۹۲) ارائه شده است و رهیافت ساخت[4] که توسط چارمز[5] (۲۰۰۰) ارائه شده است. در این پژوهش به‌دلیل داشتن فرایند نظام‌مند و سیستماتیک در تحلیل داده‌ها، از رهیافت نظام‌مند استفاده شده است. داده‌های حاصل از مصاحبه، ابتدا به بهره‌گیری از کدگذاری زنده[6] و کدگذاری بر اساس سازه‌های جامعه‌شناختی[7]، بررسی شدند. در این مرحله، فهرستی از کدها، استخراج شده و با ترکیب و مرتبط کردن کدها به یکدیگر، کدهای اولیه، ایجاد شدند. سپس کدهای مشابه در گروه‌هایی به‌نام مفاهیم، جایابی شده‌اند که به این مرحله کدگذاری باز می‌گویند. سپس در مرحله کدگذاری محوری بر اساس الگوی کلی که مدل پارادایمی گفته می‌شود، بین مقولات به‌دست آمده، رابطه برقرار شد. بر این اساس، مقوله محوری یا پدیده اصلی، تعیین گردید. مرحله نهایی دارای کدگذاری انتخابی با

1- Systematic

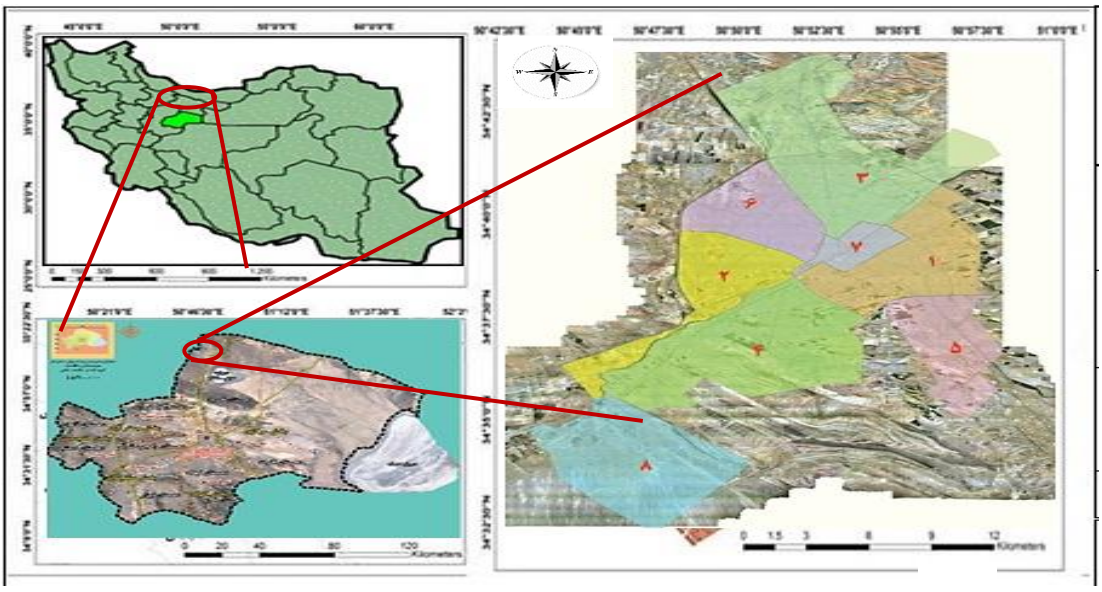
2- Emergent
3- Glaser
4- Constructivist
5- Charmaz
6- In Vivo Coding
7- Sociological Constructs

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله می‌باشد که به ایجاد نظریه و ارائه مدل پرداخته شد؛ یعنی مقوله محوری، به شکل نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها، ربط داده شد و روابط در قالب یک روایت روشن (تبیین مفاهیم مدل)، مطرح گردیدند (محمدی‌فر و همکاران، ۱۳۹۶).

منطقه موردمطالعه

استان قم با ۱۱۲۳۸ کیلومترمربع، ۶۸ درصد از مساحت ایران را تشکیل داده است که دارای یک شهرستان با مرکزیت شهر قم می‌باشد. در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر قم برابر با ۱۲۳۱۵۸۶ نفر بوده است که نسبت به جمعیت این شهر در سال ۱۳۷۵، تقریباً ۱/۵ برابر شده است. نرخ رشد جمعیت برای دوره پنج‌ساله ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نیز برابر با ۳ درصد می‌باشد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قم، ۱۳۹۵). از سوی دیگر موقعیت ارتباطی این شهر، به علت قرارگیری در مرکز و در محدوده فلات مرکزی ایران موجب شده است تا شهر قم به عنوان مرکز جغرافیای ایران مطرح و به عنوان دومین شهر گردشگرپذیر شناخته شود که این شهر سالانه پذیرایی ۲۵-۲۰ میلیون نفر گردشگر داخلی و خارجی را دارا می‌باشد و امروزه، این شهر به هشت منطقه شهری گسترش پیدا کرده است و عنوان یک کلان‌شهر در سطح کشور محسوب می‌گردد (نقشه ۱).

نقشه ۱- قلمرو جغرافیای پژوهش در محیط ARG GIS 10.2

۵- یافته‌های تحقیق

برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، از مصاحبه‌ها با روش داده‌بنیاد در راستای هدف پژوهش ارائه الگوی مطلوب درآمد پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری استفاده گردیده است؛ از این رو در پژوهش حاضر، مجموعه کدها با احتساب فراوانی‌هایشان با ۱۰۰۳[1] کد که شامل ۴۸۹ کد اولیه، ۹۰ کد نهایی و ۴۹ مقوله استخراج شده است که به روش نظام‌مند و سیستماتیک مورد کدگذاری و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

کدگذاری باز

پس از تنظیم پروتکل و انجام مصاحبه، به‌صورت هم‌زمان روند کدگذاری باز آغاز گردید که به دلیل حجم انبوه داده‌ها (بیش از ۲۵۰ صفحه و ۴۸۹ کد اولیه با تعداد فراوانی زیاد)، به بیان نمونه بسنده می‌شود. قابل ذکر می‌باشد که در پژوهش حاضر به‌دلیل کثرت فراوانی کدها، کدهای باز به دو کد اولیه (ایجاد کد و مشابه‌سازی) و کدهای نهایی (مفاهیم‌سازی)، تقسیم شده است.

۱- ۱۰۰۳ کد شامل کدهای است که برخی‌ها در کدهای اولیه چند بار با فراوانی تکرار و با کدهای مفاهیم و مقوله نیز تجمیع شده است.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

جدول ۲- روند تحلیل شناسه‌گذاری باز (نمونه)

کد مصاحبه	متن انتخاب شده	کدگذاری باز		یاداشت فنی
		کدهای اولیه	کدهای نهایی (مفاهیم)	
P4	کهکشان غدیر یک تالار تفریحی و پذیرایی است و یک شهر بازی هم دارد و روبه‌روی آن یک بازار شهر است که هایپر استارت است و نمایندگی تمام دنیا را دارد؛ خیلی زیبا و جدید است، برای گردشگران جذاب است. سبک جدید و وسایل جدید که دارد باعث جذب گردشگری و شهروندان می‌شود و همه چی اونجا جمع می‌باشد. هم‌اکنون پیگیر هستم که بازار کهنه قم را کف‌سازی کرده و جداره‌سازی کنیم با سقفش، زیرا دارای قدمت است و تبدیلش بکنیم به صنایع دستی، همانند میدان اصفهان.	وجود مراکز تفریحی و پذیرایی	وجود مراکز تفریحی و پذیرایی	به نظر می‌رسد که شهر قم با توجه به ظرفیت جمعیتی و گردشگری و نیاز مبرم آنها جهت گذران اوقات فراغت، فرصت سرمایه‌گذاری مناسبی را در شهر قم در زمینه توسعه گردشگری ایجاد کرده است. بافت تاریخی شهر قم مکمل مراکز مذهبی- فرهنگی، تفریحی، ظرفیت خوبی برای برنامه‌ریزی و ایجاد درآمد پایدار شهرداری تأثیرگذار می‌باشد.
		سبک جدید در ارائه خدمات	اصول بازاریابی و ارائه خدمات	
		ارائه خدمات مختلف و متنوع درجذب مشتری		
		فضاسازی زیبا	فضاسازی زیبا	
		استفاده از برندهای معروف دنیا	استفاده از برندهای معروف دنیا	
		توجه به بافت تاریخی شهر	احیای هویت بومی- محلی	
		احیای صنایع دستی بومی و محلی		
		الگوگیری از شهرهای دیگر	الگوگیری از شهرهای دیگر	
Pn	.....	.....	.....	.....

کدگذاری محوری

کدگذاری محوری عبارت است از: سلسه رویه‌های که از طریق پیوند بین مقوله و زیرمقولات، داده‌ها را با یکدیگر ارتباط داده و بیشتر به اجتماع و مکمل بودن شناسه‌ها توجه می‌شود. بدین ترتیب، کدگذاری محوری به فرایند شکل‌دهی زیرمقولات و مقولات اشاره دارد که این کار با استفاده از یک مدل پارادایمی انجام می‌شود تا روابط بین شرایط علّی، پدیده‌محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و شرایط پیامدها را نشان دهد.

الف) شرایط علّی

به اعتقاد استراوس و کوربین (۲۰۰۸) شرایط علّی، به شرایطی گفته می‌شود که عامل اصلی به وجود آورنده پدیده مورد مطالعه (درآمد پایدار شهرداری قم از گردشگری) باشند (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸) و بر اساس تجزیه‌وتحلیل مصاحبه‌های انجام شده، عوامل علّی تأثیرگذار بر پدیده مربوطه، مطابق با جدول ۳ ارائه می‌گردند.

جدول ۳- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با شرایط علّی

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
شرایط علّی	ناپایدار بودن درآمدهای شهرداری	ناپایدار بودن درآمدهای شهرداری
	وجود مشکلات مالی در شهرداری	وجود مشکلات مالی شهرداری
		وصول نشدن درآمدهای پیش‌بینی شده دربودجه سالانه
	عدم‌حمایت مالی دولت	کمک محدود دولت به شهرداری
	وجود بافت فرسوده شهری و نیازمند بهسازی و نوسازی با پشتوانه مالی پایدار	وجود بافت فرسوده در سطح شهر و نبود منابع مالی جهت بازسازی و بهسازی

ب) شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای، شرایط بسترساز عام مؤثر در شکل‌گیری پدیده مورد مطالعه‌اند (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸) که بر راهبردها اثر می‌گذارند. در پژوهش حاضر، پس از بررسی مفاهیم و مقوله‌ها، شرایط زمینه‌ای در جدول ۴ ارائه شده است.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

جدول ۴- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با شرایط زمینه‌ای

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
شرایط زمینه‌ای	وجود بسترهای درآمدزایی از پتانسیل‌های موجود گردشگری	تجارب موفق در برگزاری جشنواره ها، نمایشگاه‌ها و رویدادها
		پتانسیل مناسب گردشگری سلامت
		مشارکت بخش خصوصی با شهرداری در طرح‌های گردشگری
		افزایش درآمد از محل عوارض فروش کالا و خدمات
		وجود مراکز درآمدزایی متنوع تفریحی در سطح شهر
		درآمدزایی از عوارض و خدمات حمل‌ونقل شهری
		وجود حمایت‌های قانونی شهرداری از طرح‌های گردشگری
		مهیا کردن زیرساخت‌های سخت گردشگری توسط شهرداری
		وجود مراکز تجاری درآمدزا
	وجود ظرفیت‌ها و توانمندی‌های جاذبه‌های گردشگری	وجود ظرفیت‌های جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و مذهبی در داخل شهر قم
		وجود ظرفیت‌های مراکز تفریحی- گردشگری
	کارکرد مذهبی قم و وجود انگیزه‌های اعتقادی و معنوی گردشگران	جاذبه‌های مذهبی قم برای جهان تشیع و توریست‌های خارجی
	داشتن موقعیت جغرافیایی مناسب	داشتن مرکزیت و موقعیت جغرافیایی مناسب

پ) شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، شرایط بسترساز خاص مؤثر در شکل‌گیری پدیده مورد مطالعه است (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸)؛ در واقع شرایط زمینه‌های عمومی هستند که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند. در این تحقیق پس از بررسی مفاهیم و مقوله‌ها، شرایط مداخله‌گر به شرح جدول ۵ شناسایی شده‌اند.

جدول۵- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با شرایط مداخله‌گر

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
شرایط مداخله‌گر	تأثیر ایدئولوژی و رفتارهای حاکم در شهر و شهرداری قم	تأثیر ایدئولوژی و رفتارهای حاکم در شهر و شهرداری قم بر صنعت گردشگری
		مقاومت و فشارهای نهادی سنت‌گرا
	ویژگی جمعیت‌شناختی گردشگری شهر قم	ویژگی رفتاری و قشرخاص گردشگران در شهر قم
	عدم وجود بسترها و زیرساخت‌های گذران اوقات فراغت	عدم وجود بسترها و زیرساخت‌های گذران اوقات فراغت شهروندان و گردشگران
	وجود ساختار و رویه‌های قانونی معیوب سازمانی در زمینه گردشگری	فقدان تسهیلگری و حمایت‌های قانونی از صنعت گردشگری
	ناکارآمدی سیستم مدیریتی، ساختاری و سیاست‌گذاری در شهرداری	عدم حمایت بخش خصوصی و فعالان گردشگری از طرف شهرداری
		وجود مشکلات در تردد گردشگران به هسته مرکزی شهر
		نبود درک و فرهنگ‌سازی نسبت به ارزش‌دهی به آثار تاریخی و فرهنگی در شهر قم
		مهیا نبودن شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی و کالبدی در بافت تاریخی شهر
		فقدان زیرساخت‌های اولیه برای گردشگران
		عدم‌وجود مدیریت یکپارچه و واحد گردشگری شهری
		نبود چشم‌انداز و سیاست‌گذاری توسعه گردشگری در شهرداری
		نبود مدیریت پروژه‌های گردشگری و بلاتکلیفی آنها
		نبود شایسته‌سالاری نیروی انسانی در سازمان
		نگاه درآمدی حداقلی و سنتی به گردشگری
		نوپا بودن اداره گردشگری در شهرداری و نبود ساختار سازمانی مشخص
	نبود مدیریت و درک اقتصاد گردشگری در شهرداری	ضعف مدیریت شهری جهت استفاده از اقتصاد گردشگری توسط شهرداری
	نبود منظر و مبلمان گردشگری شهری	نبود منظر و مبلمان شهری
	وجود بسترهای درآمدزایی از قابلیت‌های موجود گردشگری (تعدیلگر مثبت)	تعاملات دوسویه با ارگان‌های مرتبط با گردشگری
		مهیا کردن زیرساخت‌های نرم گردشگری توسط شهرداری

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

ت) مقوله محور (پدیده اصلی)

حادثه یا اتفاقی است که سلسله کنش‌ها/کنش‌های متقابل به کنترل یا اداره کردن آن معطوف است (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸). در واقع یک صورت ذهنی از پدیده‌ای است که اساس فرایند است. با توجه به اینکه هدف این تحقیق، طراحی الگویی برای درآمدزایی پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری می‌باشد، پدیده اصلی موردمطالعه درآمد پایدار شهرداری از گردشگری در نظر گرفته شده است. در جدول ۶ مفاهیم و مقولات مرتبط با این بعد ارائه شده است.

جدول ۶- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با مقوله محور

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
مقوله محور (پدیده اصلی)	تداوم‌پذیری درآمد پایدار برای شهرداری	مستمر بودن عوارض و ایجاد درآمد پایدار
	انعطاف‌پذیری درآمد پایدار شهرداری	افزایش درآمدزایی پایدار شهرداری حاصل از فعالیت‌های مرتبط با گردشگری
		توسعه کسب‌وکارهای گردشگری
	مطلوبیت‌پذیری و توسعه پایدار گردشگری شهری	ایجاد رویکرد عدالت‌محور و پویاسازی شهر
		گردشگری محور توسعه پایدار
	مشارکت‌پذیری در ایجاد درآمد پایدار	مشارکت‌پذیری در ایجاد درآمد پایدار
	نقش‌آفرینی مدیریت بومی- محلی در ایجاد درآمد پایدار	ایجاد مدیریت بومی- محلی

ث) راهبردها و اقدامات

راهبردها عبارتند از: کنش‌ها یا کنش‌های متقابلی که برای کنترل، اداره، برخورد و پاسخ به مقوله اصلی انجام می‌شوند (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸). هدف این بخش، تشریح راهبردهای ایجاد درآمد پایدار شهرداری قم از گردشگری است. این راهبردها و اقدامات، در واقع طرح‌ها و کنش‌های است که باید شهرداری قم جهت رسیدن به اهداف مورد نظر به کار ببندد. در جدول ۷ مفاهیم و مقوله‌های مرتبط با این بعد از الگو ارائه شده است.

جدول ۷- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با مقوله راهبردها

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
راهبردها	استفاده از نیروی انسانی متخصص در زمینه گردشگری	استفاده از منابع انسانی متخصص در زمینه مشاوره و مدیریتی
	افزایش همکاری و تعاملات مشترک با سازمان‌های هم عرض	افزایش همکاری و تعاملات مشترک با سازمان‌های هم عرض
	افزایش تعاملات و ارتباطات با تصمیم‌گیرندگان گردشگری	ایجاد ارتباطات و تعاملات ملی و بین‌المللی
	اقدامات فرهنگی و هنری شهرداری در زمینه گردشگری	برگزاری جشنواره، نمایشگاه و تدوین تقویم فرهنگی و مذهبی
		توسعه فضاهای فرهنگی- هنری گردشگری
	آموزش و فرهنگ پذیرا بودن گردشگری به شهروندان	آموزش و فرهنگ‌سازی گردشگری به شهروندان و ذینفعان
	ایجاد مرکز نوآوری و دانش‌بنیان گردشگری در سازمان	ایجاد مرکز نوآوری و دانش‌بنیان گردشگری
	استفاده از روش‌های نوآورانه بازاریابی و تبلیغات گردشگری شهری	استفاده از ظرفیت بازاریابی و تبلیغات تخصصی
	تدوین سند، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی گردشگری در شهرداری	تدوین سند راهبردی و چشم‌انداز توسعه گردشگری شهرداری
	مدیریت مرمت، احیاء و تغییر کاربری آثار تاریخی- فرهنگی	مرمت، احیاء و تغییر کاربری آثار تاریخی- فرهنگی
	فعال کردن تورهای تخصصی و خدمات مرتبط به آن دراداره گردشگری شهرداری	فعال کردن تورها و مراکز اطلاع‌رسانی گردشگری شهری و خدمات مرتبط به آن
	توسعه و نگاه درآمدی و خدماتی به گردشگری سلامت	توسعه گردشگری سلامت
	توسعه و تجهیز زیرساخت‌های حمل‌ونقل شهری	توسعه و تجهیز پارکینگ
		توسعه و تجهیز انواع حمل‌ونقل شهری
	توسعه و تجهیز انواع اقامتگاه‌های شهری با مشارکت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	تنوع‌بخشی در ارائه خدمات اقامتگاهی
	ایجاد تغییر نگرش رفتاری بر نهادهای مذهبی و سنت‌گرای تأثیرگذار در گردشگری	ایجاد تغییر نگرش بر نهادها و گروه‌های مذهبی نسبت به توسعه گردشگری
	ایجاد ساختار مدیریتی مطلوب در توسعه گردشگری شهری	ایجاد ارزش افزوده املاک و فضاهای بلا استفاده
		ایجاد زیرساخت‌های اولیه جهت پاسخگویی به نیازهای گردشگران

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
		تدوین و اجرای قوانین توسعه گردشگری در شهرداری
		ایجاد مدیریت در پروژه‌ها و طرح‌های گردشگری
		استفاده از ظرفیت تشکل‌های مردم‌نهاد در توسعه گردشگری
		استفاده از ظرفیت گردشگری فرهنگی حوزه علمیه و مراکز مذهبی قم
		توسعه مراکز خرید بازارچه‌های بومی و محلی
		توسعه گردشگری شبانه و فعال کردن اقتصاد گردشگری
		ساماندهی هسته مرکزی شهر برای گردشگران
	ایجاد مدیریت در محیط‌های تفریحی وگردشگری شهری	ایجاد فضاهای معنادار و هویت شهری
		مدیریت محیط‌های تفریحی - گردشگری و فضاهای سبز شهری
	ایجاد مدیریت یکپارچه گردشگری شهری با محوریت شهرداری	وحدت مدیریت در گردشگری شهری
	اقدام شهرداری به الگوی مشارکتی و برون‌سپاری پروژه‌ها با فعالیت بخش خصوصی	اقدام شهرداری به الگوی مشارکتی و برون‌سپاری پروژه‌ها با فعالیت بخش خصوصی
	ایجاد کدهای درآمدی جدید گردشگری و افزایش منابع شهرداری	ایجاد کدهای درآمدی جدید گردشگری و افزایش منابع درآمدی شهرداری

چ) پیامدها

رهاورد به کار بستن راهبردها، پیامدها هستند (حامدی و همکاران، ۱۳۹۸). هدف این بخش، شناسایی پیامدهای ناشی از ایجاد درآمد پایدار شهرداری از گردشگری است. در جدول ۸ مفاهیم و مقوله‌های مرتبط با این بعد از الگو، ارائه شده است.

جدول ۸- مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با پیامد

مقوله کلی	مقوله	کدهای نهایی (مفاهیم)
پیامدها	توانمندسازی و افزایش قدرت خرید مردم	توانمندسازی و تاب‌آوری مردم
	توسعه اجتماعی و فرهنگی شهر	احیای و ایجاد هویت شهری متأثر از فعالیت گردشگری
		تأثیرات اجتماعی و افزایش ارتباطات فرهنگی گردشگری در شهر
	رونق اقتصاد گردشگری شهری	توسعه ساخت و ساز و افزایش عوارض شهری
		توسعه مراکز اقامتی
		افزایش مدت ماندگاری گردشگر
		افزایش عوارض حاصل از ارزش‌افزوده کالا و خدمات
		تأثیرگردشگری در رونق اقتصادی شهر و شهرداری و ایجاد درآمد پایدار
		برند شدن شهر
	توسعه و تجهیز حمل‌ونقل شهری	توسعه حمل‌ونقل شهری
	توسعه سرمایه‌گذاری در عناصر مرتبط باگردشگری	جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی در طرح‌های گردشگری
	پویاسازی فضایی – کالبدی و ایجاد هویت شهری	ایجاد فضاسازی جغرافیای گردشگری شهری
	توسعه و تجهیز مراکز تفریحی و غنی‌سازی اوقات فراغت	توسعه مراکز تفریحی
	اشتغال‌زایی، کارآفرینی و ایجاد درآمد پایدارگردشگری	توسعه کسب و کارهای مرتبط با گردشگری

کدگذاری انتخابی

روش تحلیل داده‌ها که به ایجاد الگوی نظری منجر می‌شود، شامل شرایط علّی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و اقدامات و نیز پیامدها است که پدیده اصلی را تشریح می‌کند. با توجه به اینکه در مرحله مصاحبه با خبرگان سؤالاتی مطرح شده است در نهایت براساس الگوی پارادایمی تدوین شده است، مصاحبه‌شوندگان نظر خود را در مورد اجزای تشکیل‌دهنده الگو به طور خاص براساس شش بُعد الگو ارائه داده‌اند (شکل ۳).

اعتبارسنجی

برای تقویت اعتبار درونی تحقیق کیفی، مریام[1] (۱۹۹۸) موارد ذیل را پیشنهاد کرده است که در این تحقیق نیز مدنظر قرار گرفته‌اند:

۱- کثرت‌گرایی: پژوهشگران در تحقیق از نظر

1- Merriam

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

تخصصی، به اساتید راهنما و مشاور با تخصص جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و گردشگری و نیز یک استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه در رشته مدیریت، استفاده و این چهار نفر به مفاهیم در حال ظهور، نظارت و نظر خود را ارائه کرده‌اند.

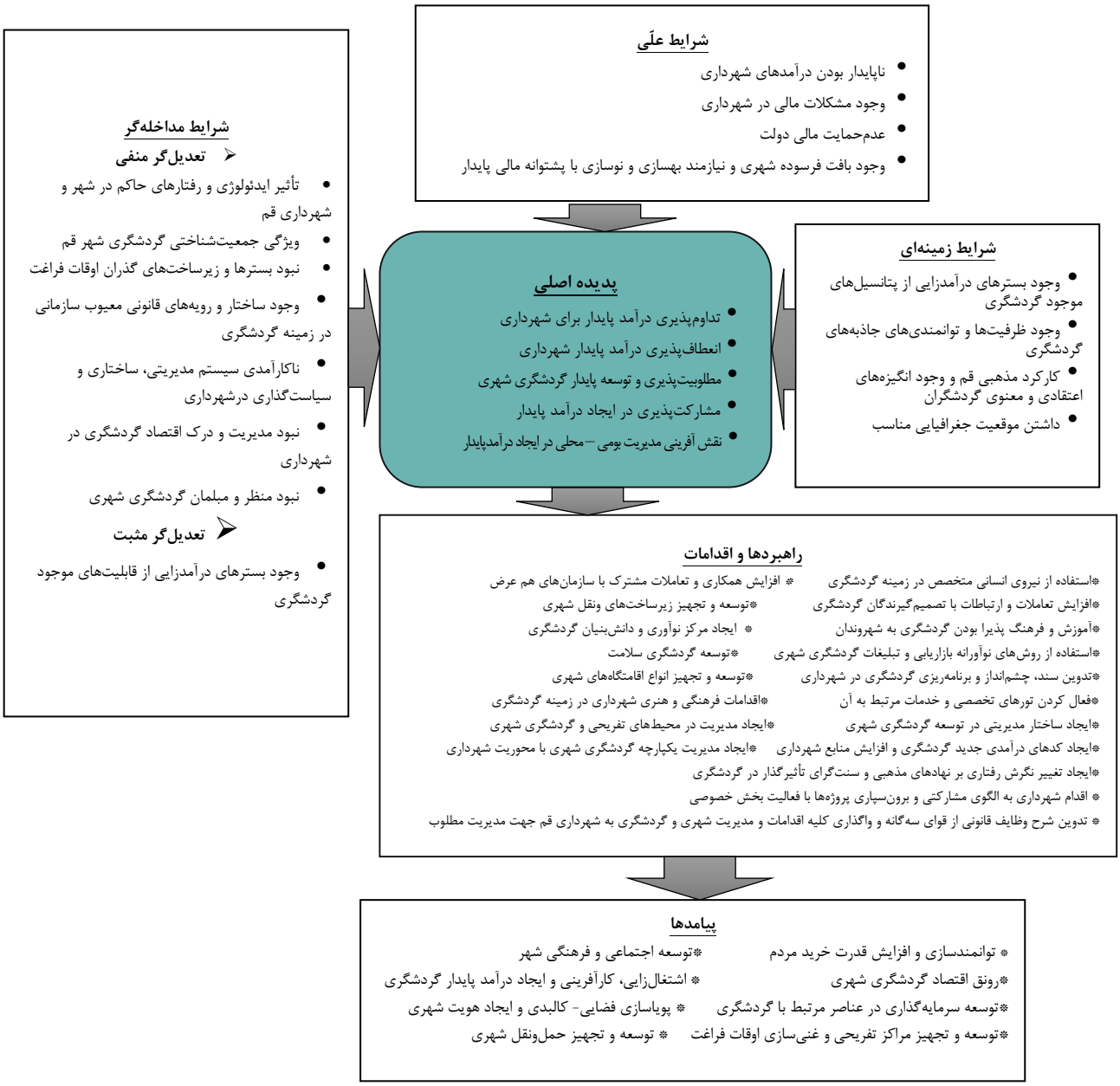
۲- بررسی‌های اعضا: بدین منظور الگوی نهایی به چندین مصاحبه‌شونده، عرضه و نظرات چهار نفر از آنها اخذ شد.

۳- مشاهده بلندمدت در بازدید از محل تحقیق یا مشاهدات تکراری پدیده مشابه: بدین منظور داده‌ها از اول آذرماه ۱۳۹۸تا فروردین ۱۳۹۹ جمع‌آوری شده است.

۴- کنار گذاشتن تعصبات: پژوهشگر بدین منظور در ابتدای کار، آگاهانه همه پیش‌فرض‌ها و تعصبات خود را کنترل کرده و اجازه مداخله در فرایند پژوهش را نداده است.

الگوی مفهومی پژوهش

پس از ارائه ۶ دسته مقوله علّی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پدیده‌محور، راهبردها و پیامدها و کدگذاری انتخابی که به شکل نظام‌مند به سایر مقوله‌ها ارتباط داده شده، شکل ۲ براساس مدل پارادایمی استراوس و کوربین (۱۹۹۸) ارائه گردیده است.

شکل ۲- الگوی مفهومی درآمد پایدار شهرداری قم مبتنی بر گردشگری

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

در مرحله شرایط علّی، کدگذاری باز که تحلیل‌های مبتنی‌بر تجزیه‌وتحلیل جمله به جمله مصاحبه‌ها بود، ۱۵ کد اولیه و ۵ کد نهایی استخراج شد که بر اساس تجزیه‌وتحلیل مرحله بعد؛ یعنی کدگذاری محوری، این کدها در چهار مقوله دسته‌بندی شد. بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین عوامل شرایط علّی، ناپایدار بودن عمده درآمدهای شهرداری قم می‌باشد. براساس نتایج پژوهش حاضر، کاهش حمایت مالی دولت از شهرداری قم و وجود بافت فرسوده (۱۶۰۰ هکتار) و دارای بافت تاریخی (۳۱۵ هکتار) و نیازمند به بازآفرینی، از موارد ناپایدار بودن درآمدی شهرداری را نشان می‌دهد که کمک مالی دولت در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۵ به‌ترتیب ۰/۲۰، ۳/۷ و ۱ درصد بوده است و این وضعیت، بیانگر این است که درآمدهای شهرداری قم به شدت ناپایدار بوده و نیازمند جایگزینی درآمدهای جدید می‌باشد.

در مرحله پدیده اصلی، کدگذاری باز و با تجزیه‌وتحلیل دقیق مصاحبه‌ها، ۲۷ کد اولیه و ۷ کد نهایی استخراج گردید که بر اساس تجزیه‌وتحلیل مرحله بعد یعنی کدگذاری محوری، به ۵ مقوله نیز دسته‌بندی شد. براساس یافته‌های پژوهش حاضر، شهر قم با توجه به ظرفیت‌های بسیار مناسب گردشگری در ابعاد مختلف، برای شهرداری قم فرصت مغتنمی می‌باشد تا با ایجاد مکانیزم درون‌سازمانی و برون‌سازمانی جهت اجرای چنین سیاستی، اقداماتی را انجام بدهد و پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم از بعد اقتصادی و نیز چشم‌اندازی به آینده در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی طبق معیارهای درآمدهای پایدار شهری، عاید شهر و شهرداری قم خواهد کرد.

در مرحله شرایط زمینه‌ای، کدگذاری باز و با تجزیه‌وتحلیل دقیق مصاحبه‌ها، ۶۵ کد اولیه و ۱۳ کد نهایی، استخراج شد که براساس تجزیه‌وتحلیل مرحله کدگذاری محوری، این کدها در چهار مقوله دسته‌بندی شدند. از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در جهت پایدارسازی درآمدی شهرداری قم، وجود بسترها و فرصت‌های درآمدزایی از پتانسیل‌های موجود گردشگری شهر قم می‌باشد که تجربه برگزاری موفق چندین جشنواره همانند؛ جشنواره سفره ایرانی در دو حوزه صنایع دستی و غذا، جشنواره اقوام و عشایر، خیابان غذا و نمایشگاه‌های صنایع دستی در سطح شهر قم توسط شهرداری و استقبال شهروندان و گردشگران، بیانگر ظرفیت مناسب و ایده‌آلی می‌باشد. از ظرفیت‌های دیگر شهرداری قم، گردشگری سلامت می‌باشد. شهر قم در زمینه‌های همچون ناباروری، چشم‌پزشکی، گوارش، جراحی زیبایی پوست و مو و .... از یک طرف و حضور گردشگران حوزه خلیج‌فارس از طرف دیگر، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های خوبی را دارا می‌باشد. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، افزایش درآمد شهرداری از محل عوارض فروش کالا و خدمات (۳ درصد از ۹ درصد)، از دیگر شرایط زمینه‌ای می‌باشد. از سوی دیگر، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد بسترهای قانونی و حمایتی گردشگری در شهرداری قم به منظور حمایت از طرح‌های گردشگری وجود دارد؛ از جمله قانون الحاقی ماده ۲۲ تنظیم بخشی از درآمدی دولت (بندهای۱-۲-۳)، ماده ۵۵ شهرداری، برنامه‌های توسعه پنج ساله اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی (سوم، چهارم، پنجم و ششم)، برنامه چشم‌انداز ۱۴۱۴ شهرداری قم، سند راهبردی و عملیاتی پنج ساله شهرداری، سند آمایش و توسعه ملی و طرح تفصیلی شهری اشاره شده است. یافته‌ها بیانگر این است که یکی دیگر از مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای مؤثر بر وجود ظرفیت‌ها و توانمندی‌های موجود جاذبه‌های گردشگری از بعد تفریحی در سطح شهر قم می‌باشد؛ همانند پارک کوهستانی هزار هکتاری، شهر بازی الغدیر، باغ پرندگان، باغ گیاه‌شناسی و در آینده آکواریوم و غیره. از بعد تاریخی و فرهنگی شهر قم دارای ۳۱۵ هکتار بافت تاریخی شامل بازار کهنه و نو به همراه مجموعه متعلقه، خانه‌های تاریخی شخصی و مراجع، موزه‌ها (تاریخی، فرهنگی، طبیعی و مذهبی)، آثار تاریخی ملموس و غیرملموس و نیز اماکن مذهبی و ...، از

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

دیگر ظرفیت‌ها و فرصت‌های پنهان درآمدزایی شهر قم هستند. ضمن اینکه بلوار پیامبر اعظم (ص) با ۸۰ درصد کاربری تفریحی و اقامتی و نیز انجام بازآفرینی شهری در یازده محور در سطح شهر، از دیگر ظرفیت‌ها و بسترهای درآمدزایی می‌باشد. کاربری مذهبی شهر قم و وجود انگیزه‌های اعتقادی و معنوی گردشگران به قم و در نهایت موقعیت جغرافیایی شهر قم از دیگر شرایط زمینه‌ای برای ایجاد درآمد پایدار شهرداری از گردشگری می‌باشد که استان قم با وجود ۴۴۴ امامزاده و شاخص‌ترین آنها حرم مطهر حضرت معصومه (س)، مسجد مقدس جمکران که برد ملی و بین‌المللی دارند با توجه به سفارش‌ها و روایات از ائمه معصومین (ع) در خصوص جایگاه شهر قم و زیارت حرم حضرت معصومه (س) و مسجد مقدس جمکران، زمینه‌های مذهبی و اعتقادی باعث حضور ۲۵-۲۰ میلیونی گردشگران در سال با ۸۰ درصد انگیزه مذهبی به شهر قم شده است.

در مرحله شرایط مداخله‌گر، کدگذاری باز و با تجزیه‌وتحلیل دقیق مصاحبه‌ها، ۱۴۸ کد باز و ۲۰ کد نهایی استخراج شد که براساس تجزیه‌وتحلیل مرحله کدگذاری محوری، این کدها در ۸ مقوله دسته‌بندی شدند. بنابراین نتایج پژوهش حاضر، بیانگر ایدئولوژی خاص حاکم در شهر قم و نبود نشاط اجتماعی در جامعه شهر قم از متغیرهای تأثیرگذار در تعدیل‌گری منفی گردشگری است، این در حالی است که یافته‌های پژوهش حاضر گویای این است که نبود بسترهای لازم جهت گذران اوقات فراغت برای شهروندان و گردشگران به همراه رویه‌ها و ساختارهای نامناسب و معیوب قانونی و سازمانی در کنار ناکارآمدی سیستم مدیریتی، ساختاری و سیاست‌گذاری در شهرداری و نبود گفتمان‌سازی اقتصاد گردشگری باعث شده است که شهرداری درک درستی از ماهیت و ارزش اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی گردشگری را در سیستم مدیریتی کلان لحاظ نکند و قابلیت‌های موجود نیز آنچنان به نظر نرسد. لذا برای توسعه گردشگری به عناصر مختلفی همچون متخصصان تأثیرگذار، قوانین پشتیبانی‌کننده و دانش حداقلی در این حوزه نیاز است که بستر تحقق این مؤلفه‌ها در شهر قم مهیاست. یافته‌ها نشان‌دهنده این است که گردشگری قم در بحث وجود تقاضا و حضور گردشگران، با مشکل خاصی مواجه نیست اما در موضوع مدیریت صحیح بازیگران کلیدی و ذی‌نفعان و نیز نبود مدیریت یکپارچه در این حوزه، دچار نقاط ضعفی است. حوزه گردشگری شهر قم با وجود بازیگران متعدد، هنوز متولی قدرتمند مشخصی ندارد و به همین دلیل، این صنعت تاکنون به جایگاه واقعی خود نرسیده است، در صنعت گردشگری شهر شاهد موازی کاری و عدم شبکه‌سازی منسجم برای پیشبرد فعالیت‌ها هستیم که این مسئله پویایی موردنظر در بخش گردشگری قم را از میان برده است. به گفته اکثریت مصاحبه‌شوندگان، زیرساخت‌های اولیه نظیر سرویس بهداشتی در دسترس، امنیت، پارکینگ، دسترسی به آب شرب، اقامتگاه‌های موقت و دائمی، فضاهای سبز، مسیرهای تردد به هسته مرکزی شهر، مبلمان فضای شهر و ... در قم اندک است. ضمن اینکه، شهرداری قم در زمینه گردشگری، چشم‌انداز و سیاست‌گذاری جامع و مدونی جهت استفاده از ظرفیت گردشگری را ندارد و اخیراً در سند راهبردی – عملیاتی ۱۴۰۰ و چشم‌انداز ۱۴۱۴، به مسئله گردشگری پرداخته شده است ولی برای ایجاد درآمد پایدار، کافی نمی‌باشد. با این وجود، نتایج پژوهش حاضر گویای این است که وجود بسترهای درآمدزایی از قابلیت‌های موجود گردشگری از مهم‌ترین شرایط تعدیلگری مثبت در ایجاد درآمد پایدار شهرداری از گردشگری می‌باشد و ارتباط دوسویه با ارگان‌های هم‌سو از قبیل استانداری، اوقاف، میراث فرهنگی و گردشگری، اداره مسکن و شهرسازی و ... از ظرفیت بسیار مناسب در اجرای طرح‌های گردشگری در سطح شهر می‌باشد.

در مرحله راهبردها، کدگذاری باز و با تجزیه‌وتحلیل دقیق مصاحبه‌ها، ۱۹۶ کد باز و ۳۱ کد نهایی و سپس با تحلیل کدهای نهایی، ۱۹ مقوله

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

استخراج شد که این مقوله‌ها به اجرایی شدن الگوی مربوطه کمک می‌کنند و شهرداری قم با بهره‌گیری از ظرفیت و سیستم مدیریتی داخل و نیز قدرت مشورتی و ظرفیت مشارکتی با سایر ارگان‌های مرتبط می‌تواند به‌عنوان یک راهبرد استفاده کند. براساس یافته‌های پژوهش حاضر، با تأکید بر شاخص‌های همچون استفاده از نیروی انسانی متخصص در زمینه گردشگری، افزایش همکاری و تعاملات مشترک با سازمان‌های هم‌عرض، افزایش تعاملات و ارتباطات با تصمیم‌گیرندگان گردشگری، اقدامات فرهنگی و هنری شهرداری در زمینه گردشگری، آموزش و فرهنگ پذیرا بودن گردشگری به شهروندان، ایجاد مرکز نوآوری و دانش‌بنیاد گردشگری، استفاده از روش‌های نوآورانه بازاریابی و تبلیغات گردشگری شهری، تدوین سند، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی گردشگری در شهرداری، مدیریت مرمت، احیاء و تغییر کاربری آثار تاریخی-فرهنگی، فعال کردن تورهای تخصصی و خدمات مرتبط به آن، توسعه گردشگری سلامت، توسعه و تجهیز زیرساخت‌های حمل‌ونقل شهری، توسعه و تجهیز انواع اقامتگاه‌های شهری، ایجاد تغییر نگرش رفتاری بر نهادهای مذهبی و سنت‌گرای تأثیرگذار در گردشگری، ایجاد ساختار مدیریتی مطلوب در توسعه گردشگری شهری، ایجاد مدیریت در محیط‌های تفریحی و گردشگری شهری، ایجاد مدیریت یکپارچه گردشگری شهری با محوریت شهرداری، اقدام شهرداری به الگوی مشارکتی و برون‌سپاری پروژه‌ها با فعالیت بخش خصوصی، ایجاد کدهای درآمدی جدید گردشگری و افزایش منابع شهرداری در دستیابی به هدف و تغییر در شیوه سیاست‌گذاری شهرداری و اتکا به اقتصاد گردشگری بهره برد.

در مرحله پیامدها، کدگذاری باز و با تجزیه‌وتحلیل دقیق مصاحبه‌ها، ۳۸ کد باز و ۱۴ کد نهایی استخراج شد که بر اساس تجزیه‌وتحلیل مرحله کدگذاری محوری، این کدها در ۸ مقوله دسته‌بندی شدند. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که اجرایی شدن الگویی درآمدزایی پایدار شهرداری قم از گردشگری، پیامدها و نتایج موردانتظار که می‌تواند در اثر اجرای صحیح شاخص‌های از قبیل توانمندسازی و افزایش قدرت خرید مردم، ایجاد رفاه در شهروندان، توسعه اجتماعی و فرهنگی، توجه به بافت تاریخی و کهن شهر قم، باعث رونق اقتصادی شهری و شهرداری، افزایش ساخت‌وساز (در موارد مختلف تجاری، اقامتی، تفریحی و ...)، باعث پرداخت عوارض ارزش‌افزوده کالا و خدمات، توسعه و تجهیز حمل‌ونقل شهری، توسعه و تجهیز مراکز تفریحی و غنی‌سازی اوقات فراغت، قرارگرفتن گردشگر در سیستم و مکانیزم تبدیل گردشگری به اقتصاد شهری، توسعه سرمایه‌گذاری و در نهایت اقامت طولانی مدت آنها را به‌عنوان شاخص‌های اصلی در الگوی درآمدزایی پایدار شهرداری از گردشگری مورد توجه قرار گیرد و پیاده‌سازی این راهبرد درآمدزایی و مدیریتی می‌تواند شرایط برای تحقق اهداف اشتغال و توسعه پایدار در صنعت گردشگری و معرفی شهر قم به عنوان مقصد و برند گردشگری را محقق سازد.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

منابع مختلف نظری و تجربی، گویای یک موضوع مشترک در مسائل تأمین مالی شهری هستند و این موضوع آن است که همه شهرداری‌ها از یک‌سو دغدغه افزایش درآمدها و کنترل هزینه‌های خود را دارند و از سوی دیگر به دلیل محدودیت درآمدها، امکان تأمین مالی بسیاری از پروژه‌های شهری را ندارند. بنابراین باید به دنبال یافتن ابزارها و الگوهای تأمین مالی برای تهیه منابع لازم برای سرمایه‌گذاری‌های شهری باشند. دومین چالش سیستم این است که این نظام، زمانی مطلوب خواهد بود که در شرایط نوسانات منابع شهرداری‌ها یا منابع دولتی، تأمین درآمد شهرداری‌ها برای کارکردها و مصارف مختلف، تحت تأثیر این تحولات قرار نگیرند. به منظور برون‌رفت از این دو معضل باید مدلی پیشنهاد می‌شد که جوابگوی نیازهای مالی شهرداری‌ها بوده و به

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

تدریج بتواند زمینه پایداری درآمدها و منابع تأمین مالی پروژه‌های شهری و سایر مسائل مرتبط به اقتصاد شهرداری را فراهم آورد. این کار در پژوهش حاضر برای شهرداری قم صورت گرفت که به‌دنبال طراحی الگوی فرایندی جامع از درآمدزایی پایدار شهرداری منبعث از گردشگری بوده است که بدین منظور از شیوه نظریه‌پردازی داده‌بنیاد بهره گرفته شده است و دارای مزایایی در تحقیقات اکتشافی است که حاصل آن مدل فرایندی درآمدزایی شهرداری قم از گردشگری است که در شکل ۲ نمایش داده شده است. این الگو بومی است که با فرهنگ شهر قم منطبق می‌باشد و در مناطق هشت‌گانه به‌خصوص برخی از مناطق خاص شهرداری و سازمان‌های تابع، قابلیت اجرا را دارا می‌باشد. شهرداری قم و سازمان‌های تابع می‌توانند با کاربست الگو در تحقق اهداف خود و بهبود کیفیت زندگی شهروندان و ارائه خدمات به گردشگران استفاده نمایند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در تئوری‌ها و تحقیقات گذشته، به کدهای از قبیل ناپایداری درآمدی، مشکلات مالی شهرداری، کمک محدود دولت و عدم‌وصول بودجه سالانه به شهرداری به وفور از جنبه‌های مختلف پرداخته شده بود ولی بیشتر از روش کمی و توصیفی و تحلیلی بوده است و روش کیفی این تحقیق، از نوآوری‌های خاص محسوب می‌گردد. همچنین می‌توان گفت کد وجود بافت فرسوده در سطح شهر و نبود منابع مالی جهت بازسازی و بهسازی، در این تحقیق از کدهای نوظهور و جدیدی می‌باشد که در تحقیقات گذشته کمتر بدان پرداخته شده است. قابل ذکر می‌باشد که تحقیقات صورت گرفته در زمینه درآمد پایدار شهرداری قم، به‌طور کلی به درآمد پایدار و ناپایدار در حد محدود پرداخته‌اند و تحقیقی به صورت اختصاصی در زمینه درآمد پایدار شهرداری از گردشگری برای قم صورت نگرفته است. یافته‌های پژوهش گویای این است که در تئوری‌ها و تحقیقات گذشته، مفاهیمی با این عناوین و به این جامعیت به عنوان شرایط زمینه‌ای در کدهای همانند؛ تجارب موفق در برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و رویدادها، مشارکت بخش خصوصی با شهرداری در طرح‌های گردشگری، وجود مراکز درآمدزایی متنوع تفریحی در سطح شهر، درآمدزایی از عوارض و خدمات حمل‌ونقل شهری و مهیا کردن زیرساخت‌های سخت گردشگری توسط شهرداری کمتر پرداخته شده بود و بیشتر چنین کدها را از دیدگاه شهری بررسی کرده بوده‌اند. از سوی دیگر پتانسیل مناسب گردشگری سلامت، از کدهای بسیار مهم و تأثیرگذار در پایدارسازی درآمد شهرداری قم می‌باشد که در تحقیقات گذشته از دیدگاه شهرداری بدان پرداخته نشده بود و در پژوهش‌های خارجی در شهرهای از قبیل لندن، برلین، استانبول و .... اجرا می‌شده است. افزایش درآمد از محل عوارض فروش کالا و خدمات و وجود حمایت‌های قانونی شهرداری از طرح‌های گردشگری، از دیگر کدهای جدید و با مفاهیم نو در این تحقیق به‌دست آمده‌اند. سایر کدهای مورد اشاره در شرایط زمینه‌ای نیز از دیگر مواردی هستند که در تحقیقات گذشته به صورت کلی به آنها پرداخته شده است ولی در این تحقیق، اختصاصاً مرتبط با شهرداری و گردشگری به آنها اشاره شده است.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، در تحقیقات و تئوری‌های گذشته با این عناوین، تأثیر رفتارها، عملکردها و رویه‌های نامناسب سازمان، مقاومت و فشارهای نهادی سنت‌گرا اشاره نشده است و عدم‌حمایت بخش خصوصی و فعالان گردشگری از طرف شهرداری از عناوینی است که در این تحقیق بدان اشاره شده است و در تحقیقات گذشته بیشتر از رویکرد گردشگری شهری بدان پرداخته بوده‌اند. نبود درک و فرهنگ‌سازی نسبت به ارزش‌دهی به آثار تاریخی و فرهنگی در شهر قم، کدهای با مفهوم جدید این تحقیق می‌باشد. مهیا نبودن شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی و کالبدی در بافت تاریخی شهر یکی دیگر از کدهای مداخله‌گر می‌باشد که

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

در بازآفرینی شهری به‌عنوان همکاری نکردن مردم محلی مطرح می‌شد ولی در اینجا با یک عنوان و مفاهیم جدید مطرح گردید. نبود مدیریت یکپارچه گردشگری شهری، اصولاً در مدیریت شهری مطرح می‌گردید و این کد در شهرداری قم از رویکرد گردشگری، کد نوظهور و جدیدی می‌باشد. از سوی دیگر، نبود مدیریت پروژه‌های گردشگری و بلاتکلیفی آنها، از دیگر کدهای می‌باشد که بر اساس تحقیقات و از دل مصاحبه‌ها ایجاد گردید. می‌توان گفت که نگاه درآمدی حداقلی و سنتی به گردشگری، نوپا بودن اداره گردشگری در شهرداری و نبود ساختار سازمانی مشخص و ضعف مدیریت شهری برای استفاده از اقتصاد گردشگری از کدهای هستند که تحقیقات گذشته کمتر به آنها اشاره کرده بودند و در این تحقیق با توجه به ماهیت گردشگری و شهرداری و ایجاد درآمد پایدار، براساس مصاحبه‌ها ظهور و معنا پیدا کرده‌اند.

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در تحقیقات گذشته به مستمر بودن عوارض و ایجاد درآمد پایدار شهرداری، یکی از معیارهای اصلی درآمد پایدار به‌صورت کلی اشاره شده بود. مفاهیم دیگری همچون افزایش درآمدزایی پایدار شهرداری حاصل از فعالیت‌های مرتبط با گردشگری، ایجاد رویکرد عدالت‌محور و پویاسازی شهر و ایجاد مدیریت بومی- محلی، از مفاهیم و کدهای جدیدی هستند که کمتر بدان پرداخته شده است. از سوی دیگر توسعه کسب‌وکارهای گردشگری، گردشگری محور توسعه پایدار و ایجاد رویکرد عدالت‌محور و پویاسازی شهر، از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشد که در تحقیقات گذشته بیشتر با رویکرد اقتصاد شهری به‌صورت عام اشاره شده بود ولی در این تحقیق، رویکرد مدنظر از دیدگاه گردشگری در ساختار شهرداری موردبررسی قرار گرفته است و این از وجه تمایز مطالعه پیش‌رو نسبت به تحقیقات پیشین می‌باشد.

نتایج به‌دست آمده از راهبردها نشان می‌دهد که رهیافت‌ها و اقدامات پژوهش موردمطالعه، مفاهیم و اقدامات جدیدی را معرفی نموده که سابقه‌ای در مورد بررسی آنها در ادبیات پیشین یافت نگردید. با توجه به اینکه پدیده اصلی درآمد پایدار شهرداری از گردشگری با روش کیفی، به‌نوعی برای اولین بار در شهرداری انجام شده است، وجوه تمایز و نوآوری‌های آن نه تنها به معرفی برخی کدها و ویژگی‌ها، بلکه تأثیرگذاری آنها به درآمدسازی شهرداری نیز پرداخته است، مفاهیمی همچون؛ ایجاد مرکز نوآوری و دانش‌بنیان گردشگری، تدوین سند راهبردی و چشم‌انداز توسعه گردشگری شهرداری، توسعه گردشگری سلامت، تنوع‌بخشی در ارائه خدمات اقامتگاهی، ایجاد تغییر نگرش بر نهادها و گروه‌های مذهبی نسبت به توسعه گردشگری، ایجاد ارزش‌افزوده املاک و فضاهای بلااستفاده، استفاده از ظرفیت تشکل‌های مردم‌نهاد در توسعه گردشگری، استفاده از ظرفیت گردشگری فرهنگی حوزه علمیه و مراکز مذهبی قم، توسعه گردشگری شبانه و فعال کردن اقتصاد گردشگری، وحدت مدیریت در گردشگری شهری، اقدام شهرداری به الگوی مشارکتی و برون‌سپاری پروژه‌های گردشگری با فعالیت بخش خصوصی و اقدام شهرداری به الگوی مشارکتی و برون‌سپاری پروژه‌های گردشگری با فعالیت بخش خصوصی، از مواردی هستند که در تحقیقات گذشته اقدامات و شواهدی یافت نشده است. با توجه به ساختار شهرداری و ورود درآمد گردشگری به بدنه شهرداری و انجام مطالعه با روش کیفی، این موارد در تحقیق به‌دست آمده و پیشنهاد شده است.

انتهای الگوی تحقیق، پیامدهای درآمدزایی شهرداری قم از گردشگری قرار دارد. در تحقیقات و تئوری‌های گذشته، به برخی از کدهای مشروح به نوعی اشاراتی شده و برخی دیگر نیز همانند؛ افزایش عوارض حاصل از ارزش‌افزوده کالا و خدمات، برخاسته از تحقیق حاضر بوده و توسط مصاحبه‌شوندگان، ایجاد گردیده است. مفهوم ایجاد فضاسازی جغرافیای گردشگری شهری، برند شدن شهر، تأثیرات اجتماعی و افزایش

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

ارتباطات فرهنگی گردشگری در شهر، توانمندسازی و تاب‌آوری مردم، از دیگر کدهای هستند که در تحقیقات گذشته به‌صورت پراکنده و نیز کمتر به آنها اشاره شده و تأکید داشته‌اند و در این پژوهش به‌صورت شاخص نمود یافته‌اند.

مقایسه نتایج و کدهای موجود، با منابع داخلی و خارجی بر طبق منابع مشروح زیر انجام شده است: خسروی (۱۳۸۶)، ابراهیم‌زاده وهمکاران (۱۳۹۰)، احمدی شاپورآبادی و سبزآبادی (۱۳۹۰)، عالی‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، براتی و همکاران (۱۳۹۲)، یعقوب‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)، دیزج و همکاران (۱۳۹۵)، عبیدی‌زادگان (۱۳۹۵)، عبیدی‌زادگان و حاجی‌لو (۱۳۹۵)، فیضی‌الهی (۱۳۹۴)، امینیان و همکاران (۱۳۹۶)، محمدی‌فر و همکاران (۱۳۹۵)، نعیمی و مهدیزاده (۱۳۹۵)، شماعی و یوسفی بابادی (۱۳۹۷)، شهابیان (۱۳۹۰)، حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، ابراهیم‌نیا و همکاران (۱۳۹۲)، صادقی و صبح‌خیز زنوزی (۱۳۹۳)، قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۸)، قلی‌زاده و امینی‌راد (۱۳۹۶)، هادیانی و همکاران (۱۳۸۹)، شعوری و نوعهدی (۱۳۹۷)، صفری و اسدی (۱۳۹۶)، حاجیلو و همکاران (۱۳۹۸)، مظفری و همکاران (۱۳۹۵)، معاونت شهرسازی و امور زیربنایی شهرداری قم (۱۳۹۳)، ملکیان و پوریزدی (۱۳۹۳)، سفاهن و عسگری گرجی (۱۳۹۷)، جعفری و همکاران (۱۳۹۷)، حسینی‌پور و همکاران (۱۳۹۵)، عربشاهی و همکاران (۱۳۹۶)، پارساپور و همکاران (۱۳۹۲)، مسگری و همکاران (۱۳۹۷)، UNWTO/WTCF (2018), (BOP Consulting Mayor OF London, 2018) & Editorial Team .Mayor of London, (2017)

با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌گردد:

- برون‌سپاری مدیریتی شهرداری و استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در تعریف پروژه‌های درآمدزایی گردشگری

- توسعه و سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری سلامت با مشارکت بخش خصوصی و جذب گردشگری از کشورهای خارجی

- تدوین چشم‌انداز توسعه گردشگری شهری با نظرخواهی از مردم محلی و گردشگران با رویکرد درآمدزایی پایدار شهرداری قم

- ایجاد بازآفرینی و نیز مرمت آثار تاریخی-فرهنگی در هسته کهن شهری قم با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و طراحی زیبای منظر و المان شهری در ورودی‌های اصلی و نیز سطح شهر

- تبدیل بازار کهنه و نو به بازارچه‌های سنتی و محلی به‌عنوان موزه مردمی و فرهنگی زنده.

در نهایت، کمبود خبرگان واقعی، مشکل در هماهنگی با افراد مصاحبه‌شونده، نبود زمان مناسب برای استفاد از مشاهدات و اسناد سازمانی، متکی بودن بر دیدگاه و تجربیات افراد، از محدودیت‌های این پژوهش و استفاده از روش کمی و آمیخته، بررسی تعمیم‌پذیری الگوی تحقیق، اقدام‌پژوهی در زمینه توسعه پایدار شهری متأثر از درآمد پایدار و اولویت‌بندی راهبردهای عملیاتی، از پیشنهادات آتی پژوهش حاضر می‌باشد.

سپاسگزاری

از آقای دکتر ابراهیم جواهری‌زاده به دلیل ارائه نظرات ارزشمند در روش تحقیق و راهنمایی لازم، سپاسگزاری می‌شود.

*مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری محمد آقازاده در رشته جغرافیا گرایش برنامه‌ریزی شهری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران با عنوان «ارائه الگوی درآمدزایی پایدار شهرداری‌ها مبتنی بر گردشگری (مورد مطالعه؛ شهرداری قم)» در گروه جغرافیا، به راهنمایی دکتر محمد میره‌ای و دکتر علیرضا استعلاجی و مشاوره دکتر علی توکلان می‌باشد.

۷- منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کاظمی‌زاد، شمس‌الله؛ اسکندری ثانی، محمد. (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری، با تأکید بر گردشگری مذهبی (مورد مطالعه: شهرداری قم). *نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۷۶، ۱۴۱-۱۱۵.

ابراهیم‌نیا سماکوش، سعید؛ خاکساری، علی؛ لطیفی، غلامرضا؛

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

دامادی، محمد. (۱۳۹۲). ارزیابی نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی- محیطی شهر بابلسر. *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۱* (۳)، ۳۱-۱۷.

احمدی شاپورآبادی، محمدعلی؛ سبزآبادی، احمد. (۱۳۹۰). تحلیلی بر ظرفیت‌های توسعه گردشگری مذهبی- فرهنگی کلان‌شهر قم. *فصلنامه مطالعات ملی، ۱۲* (۲)، ۱۱۲-۸۳.

استراوس، آنسلم؛ کوربین، جولیت. (۱۳۹۳). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها*. ترجمه بیوک محمدی، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

امینیان، ناصر؛ سیدنقوی، میرعلی؛ جهانیان، منوچهر؛ امامی، سیدمحسن. (۱۳۹۶). وضعیت ارزیابی شاخص‌های حکمروایی مطلوب در توسعه گردشگری شهری (موردمطالعه: شهر تهران). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۵* (۱۸)، ۱۲۷-۱۳۹.

آقازاده، محمد؛ میره‌ای، محمد؛ استعلاجی، علیرضا؛ توکلان، علی. (۱۳۹۸). ارائه مدل درآمدزایی پایدار شهرداری‌ها مبتنی بر گردشگری (با استفاده از رویکرد فراترکیب). *فصلنامه جغرافیای مناطق خشک*، ۱۰(۳۸)، ۹۳-۷۱.

براتی، جواد؛ رسول‌زاده، مریم؛ رفیعی دارانی، هادی؛ مظهری، مهدی. (۱۳۹۲). مدیریت راهبردی در فضای کسب و کار اقتصاد شهری (موردمطالعه: گردشگری مذهبی شهر مشهد مقدس). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۲ (۶)، ۱۲۵-۱۰۹.

پارساپور، خدیجه؛ مقیمی، مریم؛ رفیعی، هادی؛ مظهری، محمد. (۱۳۹۲). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اشتغال، با تأکید بر گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهر مشهد). *فصلنامه مطالعات گردشگری، ۱* (۲)، ۱۵۹-۱۳۷.

تیموری، ایرج؛ حکیمی، هادی؛ کوشش وطن، محمد؛ دولتی، فاطمه. (۱۳۹۸). واکاوی و تحلیل عوامل مؤثر بر گردشگری شهر تبریز از منظر گردشگران داخلی. *فصلنامه گردشگری شهری، ۶*(۲)، ۴۳-۳۳.

جعفری، سید محمدباقر؛ غفاری، محمد؛ عباسی، احمد. (۱۳۹۷). شناسایی و مفهوم‌پردازی کیفیت تجربه مذهبی گردشگر (موردمطالعه: گردشگران خارجی شهر قم). *فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۸*(۳)، ۲۹-۷.

حاجی‌لو، مهران؛ میره‌ای، محمد؛ پیله‌ور، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی منابع درآمدی پایدار شهرداری‌ها (موردمطالعه: شهر شبستر استان آذربایجان‌شرقی). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۵*(۴(پیاپی ۲۰))، ۲۲-۱.

حاجی‌لو، مهران؛ میره‌ای، محمد؛ پیله‌ور، مهدی. (۱۳۹۸). تحلیلی بر وضعیت منابع درآمدی شهرداری‌ها با تأکید بر درآمدهای پایدار (مطالعه موردی: شهر قم). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۴* (۳)، ۶۹۵-۶۷۷.

حامدی، لیلا؛ عامری شهرابی، محسن؛ قیومی عباسعلی. (۱۳۹۸). ارائه مدل پارادایمی فرهنگ گردشگری با استفاده از روش داده‌بنیاد. *فصلنامه مطالعات فرهنگی، ۱۴* (۳۸)، ۱۱۵-۸۹.

حسین‌زاده، نعمت؛ نشاری، رضا؛ منتظری، رسول. (۱۳۹۴). راهبردهای تأمین منابع مالی پایدار شهرداری‌های تهران در برنامه پنج‌ساله با تأکید بر سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی. *فصلنامه مدیریت و مدیریت شهری*، ۳ (۱۱)، ۱۱۶-۹۹.

حسینی‌پور، سید احسان؛ رضایی دولت‌آبادی، حسین، کاظمی، علی. (۱۳۹۵). بررسی عوامل کشش و رانش مؤثر بر نیت سفر گردشگری مذهبی و نحوه تأثیر آنها (شهر قم). *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۱* (۳۶)، ۱۰۹-۱۲۴.

خسروی، حسین. (۱۳۸۶). مشکلات و تنگناهای گردشگری استان قم. *فصلنامه رشد آموزش جغرافیا*، شماره ۸۰، ۵۵-۴۷.

راشدی، اسداله؛ عبیدی، شیرین؛ فرجی، امین. (۱۳۹۹). ابعاد اقتصادی گردشگری و درآمد پایدار شهرداری‌ها (مطالعه موردی: شهرداری تهران). *نشریه اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، ۹* (۳)، ۱۳۷-۱۲۷.

رضوانی، محمدرضا؛ طیبی، صدراله؛ حاتمی‌نژاد، حسین. (۱۳۹۲). نقش رویدادهای فرهنگی در اقتصاد گردشگری شهری با تأکید بر مدل LQ (موردمطالعاتی: نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران). *نشریه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۲ (۷)، ۱۸۱-۱۶۳.

زیاری، کرامت‌اله؛ مهدی، علی؛ مهدیان بهنمیری، معصومه. (۱۳۹۲). مطالعه و شناخت منابع مالی و ارائه راهکارهایی برای بهبود پایداری درآمد شهرداری‌ها؛ موردپژوهش: شهرداری شهر مهاباد. *نشریه مدیریت شهری، ۱۲* (۳۱)، ۱۲۴-۱۰۷.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قم. (۱۳۹۶).

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

سالنامه آماری ۱۳۹۵.

سفاهن، افشین؛ عسگری گرجی، معصومه. (۱۳۹۷). راهکارهای توسعه اقتصادی شهر با تأکید بر گردشگری مذهبی- فرهنگی (موردپژوهش: شهر قم). *پنجمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط‌زیست.*

سید تقی دیزج، عاطفه؛ شجاعی، عطیه؛ موسوی‌نژاد، سیده فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی نقش گردشگری شهری در رشد و توسعه اقتصادی شهرها. *اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل).*

سیف، الله مراد؛ نادری، علیرضا؛ صادقی، منصور؛ رئیسی، محبت. (۱۳۹۳). طراحی و تبیین نظام مدیریت مالیات محلی با رویکرد اسلامی. *دو فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۲*(۲)، ۱۸۳-۱۵۱.

شرزه‌ای، غلامعلی. (۱۳۸۷). شناخت و تحلیل پایداری اقلام درآمد شهرداری‌های کشور. *فصلنامه مدیریت شهری، ۶*(۲۰)، ۳۷-۲۳.

شرزه‌ای، غلامعلی؛ ماجد، وحید. (۱۳۹۰). تأمین مالی پایدار شهر، چگونگی تأمین مالی به منظور توسعه پایدار شهر. *دوفصلنامه مدیریت شهری، شماره ویژه‌نامه بهار و تابستان*، ۳۱۶-۲۹۹.

شعوری، محمد؛ نوعهدی، رضا. (۱۳۹۷). راه‌های تأمین درآمد پایدار برای شهرداری‌ها در ایران. *نشریه جغرافیا و روابط انسانی، ۱*(۳)، ۳۳۴-۳۲۶.

شماعی، علی؛ یوسفی بابادی، سعید. (۱۳۹۷). تحلیل نقش حکمروایی خوب شهری بر درآمدهای پایدار گردشگری (موردمطالعه: شهر مسجدسلیمان). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۶*(۲۴)، ۷۹-۶۳.

شهابیان، پویان. (۱۳۹۰). بررسی نقش و اثرات گردشگری شهری در توسعه پایدار شهر، با تأکید بر ادراک ساکنان. *نشریه آرمان شهر*، شماره۷، ۱۳۲-۱۲۱.

شهرداری قم، اداره تشخیص و وصول درآمدها. (۱۳۹۸).

صادقی، سید کمال؛ صبح‌خیز زنوزی، شلاله. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر مشارکت بخش خصوصی، به عنوان رهیافتی در تأمین منابع پایدار مالی پروژه‌های شهرداری. *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۳*(۱۱)، ۱۶۷-۱۵۳.

صفری، علی؛ اسدی، رضا. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت‌بندی استراتژی‌های تأمین مالی پایدار شهرهای جدید استان اصفهان با استفاده از روش تاپسیس فازی (مطالعه موردی: شهر جدید بهارستان). *فصلنامه پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی*، شماره ۴، ۹۱-۷۵.

طباطبائی‌نژاد، سیدمحمد؛ طباطبائی‌نژاد، سیدعلی. (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی حقوقی منابع مالی در پروژه‌های عمرانی شهری. *چهارمین همایش مالیه شهرداری. مشکلات و راهکارها.*

عالی‌پور، یونس؛ ملکی، محمدحسن؛ فتحی، محمدرضا. (۱۳۹۶). تعیین و اولویت‌بندی استراتژی‌های گردشگری مذهبی استان قم. *فصلنامه فضای گردشگری، ۶*(۲۲)، ۱۰۸-۸۷.

عباسی کشکولی، محمدعلی؛ باقری کشکولی، علی. (۱۳۹۲). راه‌های تأمین درآمد پایدار برای شهرداری‌های کشور. *مجله اندیشه و پژوهش، ۱۰*(۹۸)، ۲۷-۱۸.

عبیدی‌زادگان، شیرین. (۱۳۹۵). *بررسی نقش گردشگری شهری در ایجاد فرصت‌های پنهان درآمدزایی: شهرداری تهران.* پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی. دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه تهران پردیس فارابی قم.

عبیدی‌زادگان، شیرین؛ حاجی‌لو، مهران. (۱۳۹۵). بررسی نقش گردشگری شهری در ایجاد فرصت‌های پنهان درآمدزایی: شهرداری تهران. *اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل).*

عربشاهی، معصومه؛ بهبودی، امید؛ کشفی، سید محمدامین. (۱۳۹۶). تحلیل نقش عوامل رانشی و کششی در توسعه گردشگری مذهبی در شهر مقدس قم. *فصلنامه گردشگری و توسعه، ۶*(۳)، ۵۸-۷۸.

فیض‌الهی، غلامعلی. (۱۳۹۴). *نقش گردشگری شهری در تأمین درآمد پایدار شهرداری‌ها (مطالعه موردی: شهرداری اصفهان).* پایان‌نامه ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد.

قلی‌پور، رحمت‌الله؛ درویش‌زاده، محمدمهدی؛ پیران‌نژاد، علی. (۱۳۹۸). بررسی روش‌ها، منبع‌ها و مانع‌های دستیابی به درآمد پایدار شهری (مطالعه موردی: شهرداری ارومیه). *فصلنامه مدیریت دولتی، ۱۱*(۱)، ۱۷۸-۱۵۱.

قلی‌زاده، علی‌اکبر؛ امینی‌راد، مهدی. (۱۳۹۶). تعیین ساختار

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]

بهینه پایه‌های درآمدی شهرداری تهران براساس ریسک و بازدهی. *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۶*(۲۳)، ۹۵-۸۱.

قنبری، ابوالفضل؛ موسوی، میرنجف؛ سعیدآبادی، رشید؛ باقری کشکولی، علی؛ حسینی امینی، حسین. (۱۳۹۰). راهکارهای توانمندسازی افزایش درآمد شهرداری‌ها در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهر زارچ). *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۲ (۴۲)، ۵۸-۴۱.

مجنونی توتاخانه، علی؛ سلیمانی؛ علیرضا. (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی تقویت زیرساخت‌های اقتصادی شهر با تأکید بر گردشگری پایدار (موردمطالعه: شهر اردبیل). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۷*(۲۵)، ۵۷-۴۱.

محمدی‌فر، یوسف؛ روستا، احمد؛ قره‌چه، منیژه؛ حمیدی‌زاده، محمدرضا. (۱۳۹۶). ضرورت‌ها و پیامدهای برندیابی برای شهرهای کشور با تأکید بر حوزه اقتصاد گردشگری شهری. *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۶*(۲۱)، ۶۵-۵۱.

مسگری، سمیه؛ نعیمی صدیق، علی؛ عبدالشاه، محمد. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر درآمد شهرداری‌ها و ارائه راهبردهای مناسب به منظور ایجاد درآمد پایدار. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳ (۲)، ۸۹-۷۴.

مظفری، غلامحسین؛ پاپلی یزدی، محمدحسین؛ وثوقی، فاطمه؛ حاتمی‌نژاد، حسین. (۱۳۹۵). ارائه الگوی پایدارسازی نظام درآمدی و تأمین منابع مالی شهرداری‌ها (مطالعه موردی: شهرداری تهران). *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۱ (۴(پیاپی ۱۲۳))، ۴۴-۲۵.

معاونت شهرسازی و امور زیربنایی شهرداری قم، اداره کل شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری. (۱۳۹۳). *دستورالعمل و ضوابط نما و سیمای شهری قم.*

ملکیان، منصوره؛ پوریزدی، سمانه. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر گردشگری در پارک‌های شهری: مورد مطالعه بوستان علوی قم. *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، ۹ (۲۸)، ۹۴-۷۳.

نعیمی، کیومرث؛ مهدیزاده، وفا. (۱۳۹۵). *واکاوی اقتصاد گردشگری شهری و نقش آن در پایداری درآمدهای شهر. اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل).*

هادیانی، زهره؛ احدی‌نژاد روشتی، محسن؛ کاظمی‌زاد، شمس‌الله. (۱۳۸۹). بررسی اثرات اقتصادی گردشگری در شهرهای مذهبی موردشناسی: کلان‌شهر قم. *چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام.*

یعقوب‌زاده، رحیم؛ هدایتی، علی‌اصغر؛ حاتمی، علی. (۱۳۹۴). نقش و اهمیت گردشگری شهری در درآمدزایی پایدار شهرداری‌ها. *دومین همایش ملی گردشگری، سرمایه‌های ملی و چشم‌انداز آینده.*

Abubakirova, A., Syzdykova, A., Kelesbayev, D., Dandayeva, B., & Ermankulova, R. (2016). Place of tourism in the economy of Kazakhstan Republic. *Procedia Economics and Finance*, *39*, 3-6.

Amir, S., Osman, M. M., Bachok, S., & Ibrahim, M. (2015). Sustaining local community economy through tourism: Melaka UNESCO world heritage city. *Procedia Environmental Sciences*, *28*, 443-452.

BOP Consulting Editorial Team & Mayor OF London. (2018). *Word Cities Cultural Report 2018.* PP 128.

Khmel, V., & Zhao, S. (2016). Arrangement of financing for highway infrastructure projects under the conditions of Public–Private Partnership. *ATSS research*, *39*(2), 138-145.

Mayor of London. (2017). A tourism vision for London 2017.

Stylidis, D., & Terzidou, M. (2014). Tourism and the economic crisis in Kavala, Greece. *Annals of tourism research*, *44*, 210-226.

Ultsch, A., & Behnisch, M. (2017). Effects of the payout system of income taxes to municipalities in Germany. *Applied geography*, *81*, 21-31.

UNWTO/WTCF. (2018). City Tourism Performance Research Report for Case Study: "Berlin", Germany. Sustainable and City-Compatible Berlin Tourism Plan.

Uysal, Ü. E. (2015). Urban Tourism in İstanbul: Urban regeneration, mega-events and city marketing and branding. *Publications of the Department of Social Research 2015: 6 Social and Public Policy*.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1400.9.36.2.4]